

Олена МАЗНІЧЕНКО

ФЕНОМЕН БУДИНКУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ У ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Н. Б. ЧМУТІНОЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Вступ. Потреба у будівництві будинку Верховної Ради виникла 1934 року, після переїзду Уряду УРСР до Києва.

Проектування нового будинку для Верховної Ради УРСР було частиною активних процесів трансформації історичного центру Києва. У зв'язку з новими «соціалістичними» потребами столиця УРСР переживала масштабний процес реконструкції та створення нового «Державного центру». Структура Києва та характер його розпланувальної системи не дозволяла використання вже готового розпланувального вузла для створення повноцінного громадського центру з великою площею та адміністративними будівлями.

Спочатку наради та засідання відбувалися у Маріїнському палаці, який мав досить невелику залу, що не була пристосована до багатолюдних пленарних засідань, зокрема для засідань сесій ЦВК УРСР. Переробити будівлю також не виявлялося можливим. За словами В. Козинського, «ані етажність, ані розміри, ані сама конструкція нинішнього будинку ЦВК УРСР не дозволяють збудувати такий зал за допомогою внутрішньої корінної реконструкції будинку. Через те й виникла думка про добудову поруч із старим палацом нового будинку, де можна було б створити зал засідань за останнім словом будівельної техніки, з усім необхідним у даному разі устаткуванням і пристосуванням і де завдання архітекторів не було б зв'язане і звужене рамками наявного будинку» [1, с. 8].

Проектування і будівництво споруди Верховної Ради 1936–1939 рр. 1936 року було проведено закритий конкурс. Завданням і головною вимогою конкурсу на складання проекту будинку Сесійного залу ЦВК УРСР (з 1938 р. — Верховної Ради УРСР) було «збудування нового будинку на визначеній для цього ділянці — на розі вулиці Кірова і майдану ЦВК УРСР з виходом фасадів на обидві ці вулиці... створення тут стрункого, архітектурно витриманого ансамблю площі» [5, с. 10].

У закритому конкурсі на проект будинку Верховної Ради взяли участь чо-

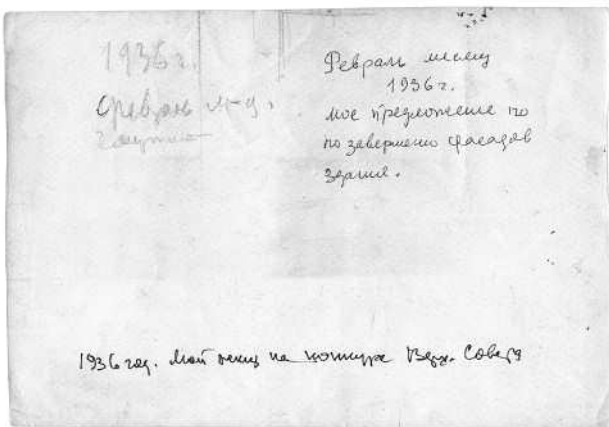
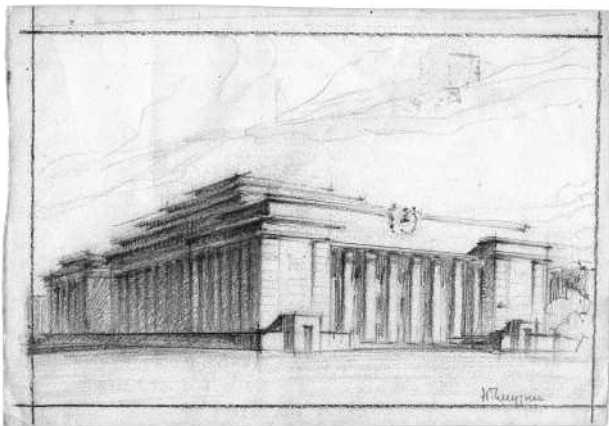
Будинок Верховної Ради України, загальний вигляд, фото 2012 р.

тири київські архітектори: Сергій Вікторович Григор'єв, Валеріан Микитович Риков, Яків Аронович Штейнберг і Володимир Гнатович Заболотний.

Перед учасниками конкурсу стояло, перш за все, завдання майстерно вписати споруду у навколишнє архітектурне середовище, так, аби вона не суперечила бароковому ансамблю Маріїнського палацу й іншим спорудам: «Навкруги цієї ділянки розташовується цілий ряд будинків, що виділяються в архітектурному відношенні, як от — <...> будинок управління міліції в стилі епохи Відродження, будинок посольського консульства в новогрецькому стилі, трохи нижче монументальний колос — будинок НКВД (нині Кабінет Міністрів. — О. М.), а ще далі історичний музей» [5, с. 10]. Новий будинок Сесійної зали мав розміщуватись у центральній частині колишнього Царського саду, і разом з Маріїнським палацом відокремлювати Хрещатий парк (Першотравневий) від Маріїнського парку.

Треба нагадати, що 23 квітня 1932 р. було оприлюднено постанову ЦК ВКП(б) «Про перебудову літературно-художніх організацій». Постанова обмежувала право на самостійну працю, змушуючи об'єднуватись у «регламентовані» творчі колективи. Архітектори мали працювати у певних визначених партією межах. У такий спосіб влада ліквідувала існуючі творчі групи та об'єднала митців у єдину Спілку радянських архітекторів СРСР, що давало можливість повного стилістично-ідейного контролю над архітектурним проектуванням.

Один з творчих колективів, який очолював В. Г. Заболотний, здобув на конкурсі перемогу. Спеціальна комісія визнала проект команди Заболотно-

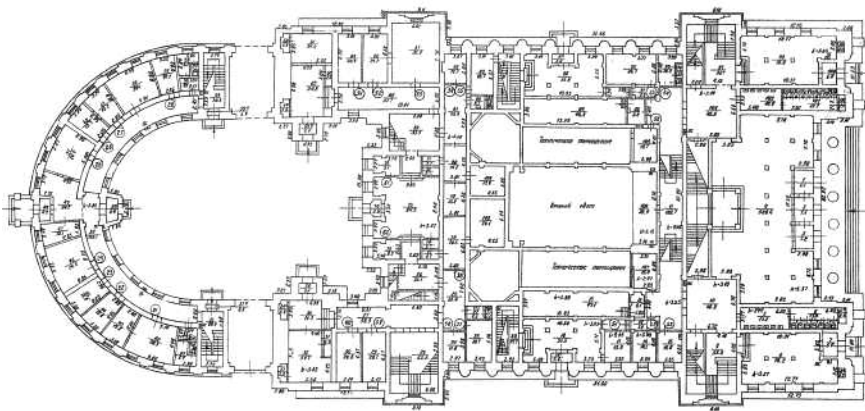

Н. Чмутіна. Ескіз по закінченню фасадів будівлі на конкурсі Верховної Ради УРСР, 1936 р., олівець

го найкращим, таким, що найбільше відповідає вимогам часу і потребам замовлення.

В. Г. Заболотний був на той час відомим київським архітектором, головним інженером проєктної організації Цивільпроектбуд, викладачем Київського художнього та Київського інженерно-будівельного інститутів. Одним з головних його принципів як педагога було впровадження більш тісного зв'язку процесу навчання із проєктною і будівельною практикою. Серед студентів старших курсів, яких він залучав до реальних проєктів, була Наталія Борисівна Чмутіна (1912–2005).

ПЛАН 1 ЕТАЖА

*Плани Верховної Ради УРСР у Києві, після добудови та реконструкції 1944–1949 рр.
План першого поверху (кресленик з архіву УкрДНІпроектреставрації)*

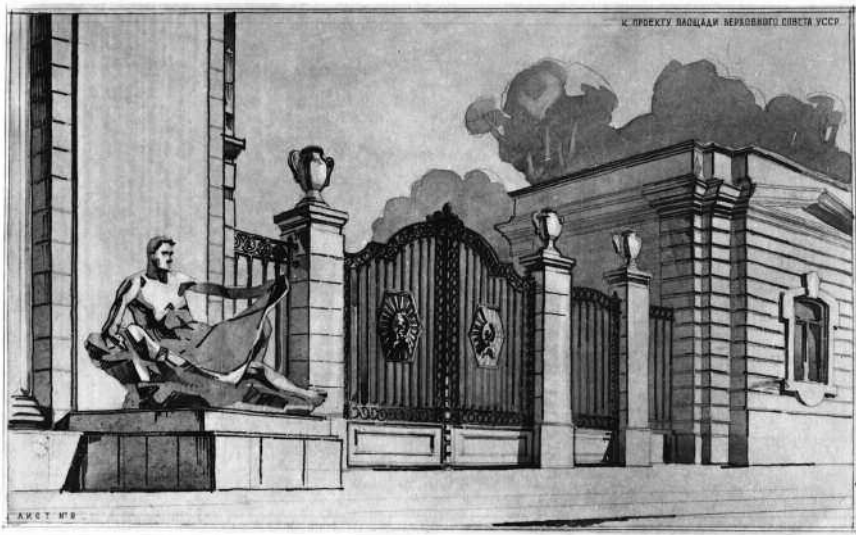
За словами Чмутіної, після закінчення інституту 1936 року вона «стала співавтором його [Заболотного] творчих задумів» [6, с. 13], серед яких був і проект будівлі Верховної Ради.

Про її безпосередню участь у проекті можуть свідчити кресленики і малюнки, присвячені окремим частинам будівлі. З особистого архіву архітектора нам відомий малюнок головного та західного фасадів майбутнього будинку Верховної Ради, намальований безпосередньо Чмутіною. Про це свідчить напис на звороті, зроблений авторкою: «Февраль місяць 1936 г. Мое предложение по завершению фасадов здания» і нижче: «1936 год. Мой эскиз на конкурсе Верховного Совета» (з особистого архіву Н. Б. Чмутіної).

На ескізі ми ще не бачимо купол, але інші архітектурні деталі майже повністю відповідають образу актуальної споруди. Тож можемо припустити, що саме ескіз Чмутіної було взято до уваги та реалізовано робочою командою під проводом Заболотного. Важливо підкреслити, що прізвище Чмутіної завжди фігурує другим після Заболотного у списках виконавців проекту.

У довідці УкрДНІпроектреставрації відзначається, що проект Верховної Ради мав схожі риси з іншим конкурсним проектом команди Заболотного — будинком ЦК КП(б)У та ЦК ЛКСМУ на урядовій площі в Києві [4, арк. 7].

Тобто ідеї, що були втілені у проекті Верховної Ради, не виникли раптово, а мали вагоме підґрунтя у вигляді наробків з попередніх робіт, які нарешті вдалося застосувати.

Н. Чмутіна. Проєкт площі Верховної Ради УРСР, головна брама, лютий 1936 р. (з архіву Н. Б. Чмутіної)

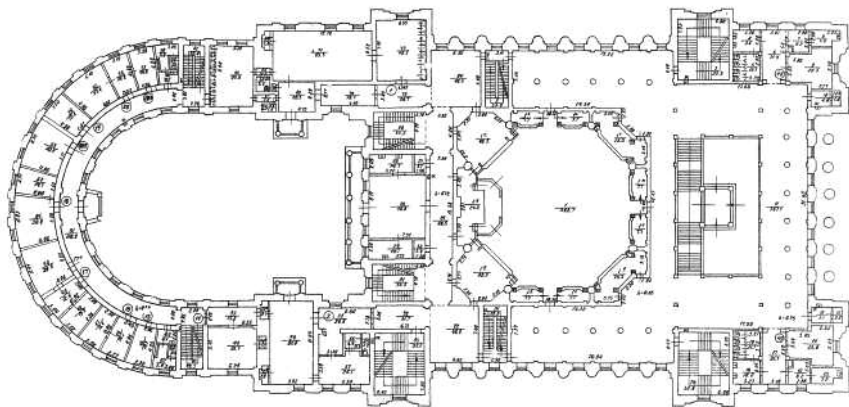
Спорудження нового будинку Верховної Ради здійснювалося відносно швидко. Будинок зводили упродовж 1937–1939 рр. У січні 1938-го основні роботи було закінчено. До 1-го травня планувалося завершити внутрішні роботи і опорядження фасадів. Історична довідка УкрДНІпроектреставрації від 2001 р. повідомляє, що у команді разом із Заболотним над проєктом працювали архітектори: Н. Чмутіна, П. Красицький, Г. Граужіс, А. Кіріндас, Є. Сарнавський; інженер Ю. Каннабіх: «Вони займаються розробкою робочих рисунків по внутрішньому оформленню і устаткуванню будинку» [4, арк. 7].

Авторський нагляд за будівництвом здійснював Заболотний, нагляд від президії Верховної Ради здійснював голова ЦВК УРСР Г. І. Петровський.

На сьогодні існує декілька технічних описів споруди. Найбільш точну й детальну інформацію сконцентровано в історичних довідках УкрДНІпроектреставрації, які, у свою чергу, у більшості випадків спираються на публікації Павла Федотовича Альошина у періодичних виданнях.

Однак, цікавим і найбільш повним здається опис будинку Верховної Ради, що дає один з учнів Заболотного, знаний український архітектурознавець Віктор Васильович Чепелик (1927–1999): «Цей будинок розташований на Печерську поряд з пишним парком і поблизу величезної і загрозово величній споруди урядового і, вражаючого своєю бароковою витонченістю, Маріїнсько-

ПЛАН 2 ЕТАЖА

*Плани Верховної Ради УРСР у Києві, після добудови та реконструкції 1944–1949 рр.
План другого поверху (кресленик з архіву УкрДНІпроектреставрації)*

го палацу, створеного у XVIII–XIX ст. Зодчий з великою тактовністю вписує триповерховий корпус в таке оточення.

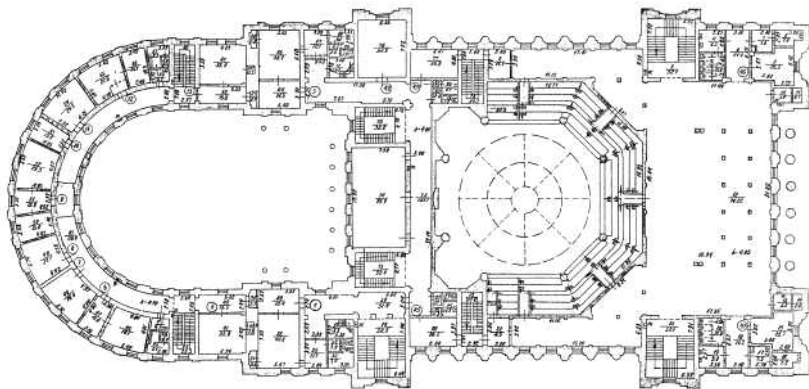
План будинку є близьким до прямокутника розміром 75,5 x 47,0 м з виступаючими вперед ризалітами сходових кліток, між якими на всіх чотирьох фасадах протяглися чудово намальовані і виліплені колонади модернізованого коринфського ордеру. Композиційна цілісність всіх фасадів визначена центричністю плану, середину якого займає восьмикутної форми.

Сесійна зала засідань, перекрита великим скляним куполом. Її оточують кулуари, холи і вестибюлі, простори яких вільно перетікають з однієї частини в іншу. Там вже вдало вкомпоновані необхідні робочі приміщення. Зовні будинок сяє традиційною для більшості українських будов білизною стін, котру підкреслюють глибокі тіні під портиками.

Темний лабрадоритовий цоколь, що має в собі відгуки античних стилобатів і разом з тим віддалено нагадує про поліпшені форми призьб українських мальовничих хат, які так любив Володимир Гнатович і неодноразово їх малював. Ця любов до великих мистецьких традицій нашого народу виявилась і в заповненні вікон сходових кліток скляними блоками, малюнок яких нагадував і про поширені в Україні візерунки кахлів, що чимось споріднювались із дівочими плахтами. А в оформленні зали майстер застосував ліплення із плодів, листків і квіток, які мали в собі відгуки пишних ліплень київського бароко XVIII ст. (на жаль, нині вони не збереглися).

ПЛАН 3 ЕТАЖА

Плани Верховної Ради УРСР у Києві, після добудови та реконструкції 1944–1949 рр.
План третього поверху (креслення з архіву УкрДНІпроєктреставрації)

Стелі прикрашають мальовничі плафони, і при всьому цьому інтер'єри будинку світлі, радісні і разом з тим позбавлені претензійної пишноти чи офіційної засушеності. <...> Класичні традиції вплинули на деякі форми зовнішніх колонад. Так, капітелі колон нагадують капітелі з афінської Башти Вітрів, але разом з тим ордер являє взірць вільного перетрактування традицій, особливо в частині антаблементу, де досить вдало поєднано архітрав, карниз, що має незначний винос і парапет.

Завдяки цьому вдалому розвитку класичних і народних традицій, по-новому розроблених і модернізованих, адміністративний будинок відзначається величністю, шляхетністю і народністю» [1, с. 5].

Далі В. В. Чепелик додає знакову, на його думку, деталь, що може вивести споруду на рівень міжнародного значення. Він згадує, що Альберт Шпеєр, один із провідних архітекторів націонал-соціалістичної Німеччини, на той час генеральний інспектор з будівництва, у мемуарах ділиться спогадами про свої візити на окуповану територію України:

«Свои прилеты в ставку в Виннице я использовал для того, чтобы в свободное время поехать по стране. Однажды я доехал даже до Киева. Если сразу после Октябрьской революции русское зодчество испытало влияние таких авангардистов как Ле Корбюзье, Май или Эль Лисицкий, то при Сталине, с конца двадцатых годов произошел поворот к консервативно-классическому стилю. Здание Верховного Совета республики могло бы выйти из-под руки усерд-

ного ученика парижської Школи изящних искусств. Я поиграл мыслью разыскать архитектора и привлечь его к постройкам в Германии» [7, с. 152].

У червні 1939 р. будівництво було остаточно завершено, будинок українського парламенту був прийнятий державною комісією з оцінкою «відмінно». Заболотного було переведено в Управління головного архітектора Києва на посаду головного архітектора. У травні 1940-го йому присуджено звання професора, через рік обрано членом-кореспондентом Академії архітектури СРСР.

15 березня 1941 року за розробку проекту та його реалізацію Володимир Гнатовичу була присуджена Сталінська (з 1961 р. — Державна) премія першого ступеня — найвища в галузі архітектури. Чепелик назвав це «тріумфом, якого ще не зазнавав жоден з українських архітекторів» [1, с. 6]. Чмутіна ж додає, що «архітектура споруди в основному реалізована у будівництві такою, якою її передбачав і розробив автор, що на той період було подією надзвичайною» [6, с. 14].

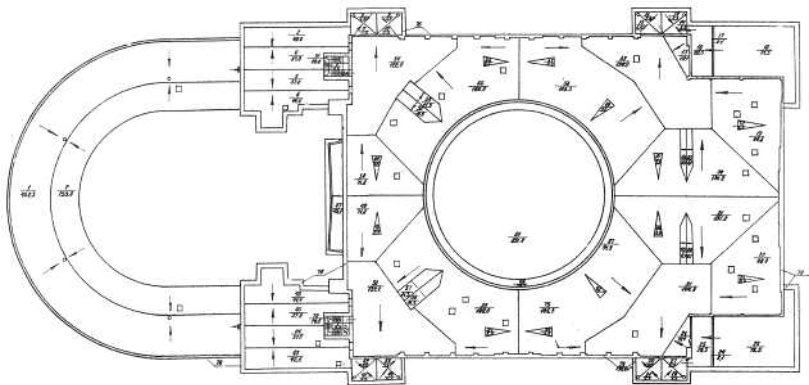
Добудова та реконструкції споруди Верховної Ради у 1944–1949 рр. Із довідок УкрДНІпроектреставрації відомо, що внаслідок бойових дій будинки Верховної Ради зазнав суттєвих пошкоджень, але не був зруйнований, як це планувалось. Під час відступу радянське військо залишило замінованими найбільш значні стратегічні будівлі Києва, які потім дистанційно підірвали радіокерованими пристроями 24 вересня. Але німці, після того як 19 вересня зайняли Київ, за п'ять днів встигли «виявити і знешкодити близько 670 мін. Зокрема, в Оперному театрі вилучили одну тонну вибухівки, в будинку Центральної Ради три тонни, в Будинку Червоної армії, Держбанку та в будинках ЦК Компартії та НКВС ще дев'ять тонн» [2, с. 42].

Після війни будівля Верховної Ради була у досить жахливому стані — 1943 р. основна триповерхова будівля із великою сесійною залою зазнала пожежі. Усі столярні вироби — вікна, двері та двірні коробки — повністю відсутні. Так само із скляними поверхнями та сантехнікою. Також постраждали конструктивні елементи будівлі: пошкодження арматури внаслідок пожежі, тріщини у пілонах. Внутрішнє оздоблення було знищене майже повністю. Однак, згідно з висновками технічної комісії проведення реставраційних робіт було визнано доцільним [4, арк. 16].

Із матеріалів про відбудову споруди Верховної Ради відомо, що роботи були розпочаті за постановою Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У від 06.05.1946 № 826 «О восстановлении здания Президиума Верховного Совета Украинской ССР». Будівництво виконував трест «Крещатикстрой». Стоимость восстановительных работ определена составленной сметой в 18 млн. руб. (без оборудования), а с оборудованием — 24 млн. руб. [3, арк. 16].

ПЛАН КРЬШИ

Плани Верховної Ради УРСР у Києві, після добудови та реконструкції 1944–1949 рр.

План даху, кресленник з архіву УкрДНІпроектреставрації

До реставраційних робіт було додано завдання на розробку добудови до головного будинку, перетворюючи таким чином Сесійну залу на повноцінну будівлю Верховної Ради УРСР.

Роботи з відновлення та прибудови адміністративного корпусу тривали з 1944 по 1949 рік. При цьому добудову необхідно було органічно пов'язати зі старою спорудою. На стадії розробки проєкту реконструкції інтер'єру до роботи були залучені молоді архітектори, серед яких В. В. Козюлін, В. І. Лазаренко, Д. Н. Яблонський та ін. [6].

Підковоподібна у плані добудова мала забезпечити інститут Верховної Ради додатковими кабінетами, яких бракувало для адміністративної роботи. Також з'явилася можливість організації внутрішнього господарського подвір'я та парадного приватного дворика з фонтаном у центрі.

Наталія Борисівна на той час брала активну участь у реставраційних роботах та працювала як старший науковий співробітник Інституту архітектури споруд Академії архітектури УРСР (з 1956 — Академії будівництва і архітектури УРСР).

За словами Л. Г. Дмитрієва, Чмутіна мала ідею перекрити новостворений внутрішній дворик Верховної Ради: «з одного боку непомітно і разом з тим, аби було комфортно. Там були різні варіанти перекриття, а потім змінилась влада, і вже ніхто про це не згадує».

Н. Б. Чмутіна працювала над проєктом будинку Верховної Ради з самого початку: від конкурсу 1936 року, від ескізів, які розроблялись разом із В. Г. За-

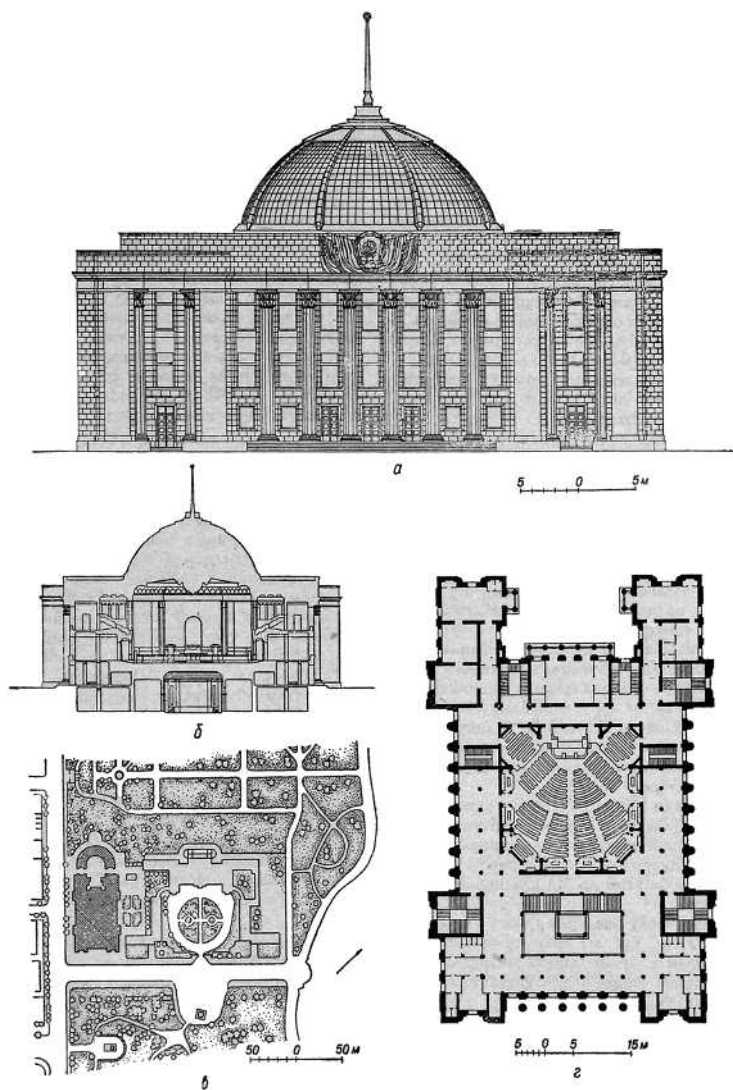
болотним, брала активну участь у реконструкції та добудові триповерхової північно-західної частини (1947–1949 рр.), керувала усіма подальшими реконструкціями до 2001 року.

Чмутіна «супроводжувала» долю будівлі Верховної Ради шістьдесят п'ять років поспіль, тобто працювала над цією спорудою упродовж всього архітектурного життя. Це, без сумніву, є явищем у професійній відданості.

Будинок Верховної Ради у контексті доби. З огляду на добу, в яку було зведено будівлю Верховної Ради, слід звернути увагу, що на той час вираз «ідей епохи» був конкретизований засобами образотворчого мистецтва у синтезі з архітектурою. Тобто те, що викликало захват талановитого німецького архітектора, спиралося на ідеологічний ґрунт критеріїв якості, які були вироблені в царині образотворчого мистецтва, а не лише архітектури як специфічної форми суспільного (людського) буття (А. П. Мардер). «Реалістичність» архітектури, «правдивість» (критерій, який сходить до моралізуючої естетики другої половини ХІХ ст., до Дж. Рескіна) почали пов'язувати з вірністю (точніше, схожістю) відтворення зовнішніх ознак «класичної» архітектури минулого, основні принципи організації якої були віддзеркаленням сталінських і сталіністських уявлень про «естетику міського довкілля» (І. Л. Маца, М. П. Цапенко [8]). У той час почали робитися спроби пов'язати «реалістичність» архітектурних форм не з тим, як вони задовільняють життєві потреби, а з символізацією ідей, причому засобами скоріше ілюстративними, ніж виразними. Вважалося, що будь-який об'єкт, який заслуговує на класифікацію як *твір архітектури*, повинен бути віддзеркаленням головних ідей епохи, і поза цією претензією він теоретично лишався у категорії «звичайного будівництва». Це, за влучним висловом А. В. Іконнікова, примушувало архітектора насичувати символічними засобами, включаючи алегорії та зображення, форму кожного об'єкту [9, с. 51], і це відбувалося тим частіше, чим більш значущим у міському довкіллі був проєктований об'єкт. «Таким чином, будь-яка споруда обростала суто декоративними і “знаковими” доповненнями, які не стосувалися безпосереднього призначення будівлі» [9, с. 51].

З одного боку, ці спостереження мають об'єктивний характер, оскільки дійсно узагальнюють явище перетворення матеріального конгломерату архітектурної форми на мистецький твір, котрий можна розглядати у розділі «образотворче мистецтво» (буквально: *творення образу* споруди засобами монументального мистецтва, що перетинається — більш або менш органічно, більш або менш вдало — із засобами архітектурного вираження).

З іншого боку, слід зауважити, що «знакове» існування будь-якої архітектурної форми у контексті культури, у контексті конкретної доби і часу не завжди передбачає жорстке виокремлення художньої форми всередині

Будинок Верховної Ради УРСР у Києві, 1936–1939 рр.
а — головний фасад; б — розріз; в — генплан; г — план другого поверху
(Нариси історії архітектури Української РСР: Радянський період. —
К., 1962. — С. 103)

архітектурної форми, оскільки остання становить цілісний матеріальний об'єкт, котрий має усі риси, що притаманні будь-якій художній формі як такий. Споруда Верховної Ради не була виключенням у цьому ряду.

Цікаво відзначити, що історія архітектури об'єктивно не знає *простого* повернення до якої б не було спадщини незалежно від найщиріших прагнень це повернення здійснити. Не вдавалося цього досягти на практиці, навіть при наполегливих теоретичних спробах обґрунтувати таку необхідність. Щоразу так зване повернення насправді, при уважному погляді на нього в історичній ретроспективі, видається явищем *принципово* новим.

Значно схематизуючи цей процес, можна виокремити два великі етапи «класицизації» архітектури України 1930-х. Перший, відносно короткий, що охопив середину 1930-х, був спробою малокритичного «освоєння» класики (Греція, Рим, ренесансна архітектура Італії), не пориваючи остаточно пуповину, яка зв'язувала радянську архітектуру з конструктивистским або «формалістичним» минулим, з 1920-ми. Класика розумілася або спрощено, схематично, або, навпаки, як зовнішня, точно змальована декорація. Другий етап освоєння — кінець 1930-х — початок 1940-х, те, що називають «розквітом сталінського ампіру». Цей час знаменує собою остаточний розрив з «країнами конструктивізму» і перехід до свідомого, активного і через те стриманого сприйняття принципів і прийомів роботи над античністю або російським класицизмом XVIII–XIX ст. У цей час відкрився невичерпний арсенал композиційних прийомів Греції та Риму, італійського та іспанського Ренесансу, російського і французького класицизму, давньоруської архітектури. Цей матеріал активно засвоювався в бібліотеках та приватних зібраннях. Результатом такого засвоєння стала значна кількість репрезентативних будівель, які, віддзеркалюючи ідею, віддзеркалювали не стільки саме *ідею сталінізму* (як прийнято вважати), скільки були можливістю вільного подиху у часі, котрий волі для подиху не передбачав узагалі. І якщо сьогодні ми намагаємося осмислити твори архітектури значних українських зодчих 1930-х, не слід одразу підозрювати їх у нещирості ставлення до своєї роботи, у пристосуванстві до влади, у лукавому виконанні соціального замовлення.

В. Г. Заболотний у повоєнний час, у статті «Житлове будівництво в Україні та завдання архітектурно-будівельної науки» (часопис «Архітектура і будівництво», 1953, № 4), писав як на той час досить сміливо: «Український народ пред'являє нам справедливі вимоги — освоїти і розвинути в архітектурних творах досягнення українського національного мистецтва, відобразити ідею дружби народів. Національна форма нових архітектурних творів не може розвиватися по шляху сліпого копіювання архітектурних зразків минулих епох і чисто декоративного застосування орнаментів і деталей, запозичених із зраз-

ків народної творчості. Розробка питань національної форми і становлення радянського архітектурного стилю соціалістичного реалізму вимагають вирішення питань архітектури нового типу великопанельних і великочлених житлових будинків» [10, с. 433–434].

Слід вважати важливим, що саме такими настановами керувався Заболотний та його команда, працюючи над проєктом і реалізацією будівлі Верховної Ради наприкінці 1930-х і далі. Зараз ця споруда, котра безперечно має усі риси не тільки «архітектури УРСР» зразка 1930-х, а й «репрезентативної радянської архітектури», тим не менше існує у свідомості суспільства як об'єкт саме української архітектури доби сталінізму. Втім, породжений ідеологією «соціалістичного реалізму», цей об'єкт не перетворився на пам'ятник сталінської епохи, як, наприклад, сусідня будівля Ради Міністрів України (колишній будинок НКВС УРСР, архіт. І. О. Фомін, П. В. Абросімов [11; 12]), але органічно вписаний у контекст будь-якої епохи, і через те може сприйматися як певна модель, що уособлює поняття народу про владу та її уособлення в архітектурній формі: демократичну, здатну на видозмінення.

1. *Чепелик В. В.* Володимир Гнатович Заболотний: архітектор, вчений, педагог // Архітектор В. Г. Заболотний: Біобібліографічний портрет (1898–1962): Бібліограф. покажчик (До 100-річчя від дня народження) / Укладач О. Б. Шинкаренко; ДНАББ ім. В. Г. Заболотного. — К., 1998. — С. 2–9.

2. *Беркгоф К.* Жива розпачу: Життя і смерть в Україні під нацистською владою / Авторизов. пер. з англ. — К., 2011.

3. Будинок Верховної Ради України 1936–1938 рр.: Історична довідка на пам'ятку архітектури / УкрДНІпроектреставрація, рукопис, Київ, 1997.

4. Будинок Верховної Ради України: Історична довідка / УкрДНІпроектреставрація, рукопис, Київ, 2001.

5. *Козинський В.* Зал засідань ЦВК УРСР // Соціалістичний Київ. — 1936. — № 7. — С. 8–10.

6. *Чмутіна Н. Б.* Володимир Гнатович Заболотний — президент Академії архітектури УРСР // З історії Української академії архітектури: Дод. до щоріч. «Архітектурна спадщина України» / Відп. ред. В. Тимофійенко. — К., 1996. — С. 13–14.

7. *Шпеєр А.* Воспоминания / Пер. с нем. — Смоленск; М., 1997. — С. 152.

8. *Пучков А. О.* Нарис історії архітектурознавства. — К., 2013.

9. *Иконников А. В.* Функция, форма, образ в архитектуре. — М., 1986.

10. Владимир Игнатьевич Заболотный // Мастера советской архитектуры об архитектуре: Избранные отрывки из писем, статей, выступлений и трактатов: В 2 т. — М., 1975. — Т. 2.

11. *Ерофалов-Пилипчик Б. А.* Архитектура советского Киева. — К., 2010.

12. *Ерофалов Б. А.* Архитектурный атлас Киева. — К., 2013.

Анотація. У статті розглядається конкурс на складання проекту будинку Сесійного залу ЦВК УРСР, проектування і будівництво споруди Верховної Ради України 1936–1939 рр. Добудова та реконструкції споруди 1944–1949 рр. Феномен професійної відданості у проектній діяльності Н. Б. Чмутіної, 1936–2001 рр.

Ключові слова: архітектор, Наталія Чмутіна, Володимир Заболотний, Верховна Рада, Маріїнський палац, ЦВК УРСР, УкрДНІпроектреставрація.

Аннотация. В статье рассматривается конкурс на разработку проекта здания Сессионного зала ЦИК УССР, проектирование и строительство здания Верховного Совета Украины 1936–1939 гг. Достройка и реконструкции сооружения 1944–1949 гг. Феномен профессиональной преданности в проектной деятельности Н. Б. Чмутиной, 1936–2001 гг.

Ключевые слова: архитектор, Наталья Чмутина, Владимир Заболотный, Верховный Совет, Мариинский дворец, ЦИК УССР, УкрНИИпроектреставрация.

Summary. In the article considers the competition to develop design of the building of Session Hall of CEC Ukraine. Design and construction of the building of the Supreme Council of Ukraine in 1936–1939. Completion and renovation of the building in 1944–1949. The phenomenon of professional dedication to the architectural activity Natalia Chmutina, from 1936 to 2001.

Keywords: architect, Natalia Chmutina, Vladimir Zabolotnyi, Supreme Council, Mariinsky Palace, CEC of the USSR, UkrNIIProektrrestavratsiya.